

TA'LIM JARAYONIDA ISHLAB CHIQARISH AMALIYOTINI BOSHQARISH MEXANIZMI

Ilmiy rahbar: **Suropov Bahodir Maydanovich**

p.f.d. (DSc)

Muallif: **Moyliyeva Dildora Abdurasulovna**

Iqtisodiyot va Pedagogika universiteti

pedagogika mutaxassisligi magistratura

1- bosqich 707-25-guruh talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida ishlab chiqarish amaliyotini tashkil etish va boshqarishning pedagogik mexanizmi tahlil qilinadi. Tadqiqotda amaliyot jarayonlarini samarali tashkil etish, talabalar faoliyatini boshqarish va nazorat qilishning pedagogik asoslari, shuningdek, amaliyot jarayonida talabalar bilim va ko'nikmalarini shakllantirishning samarali usullari o'rganilgan. Mazkur mexanizmda o'quv jarayoni, amaliyot mas'ul xodimlari va talabalar o'rtasidagi o'zaro aloqalar, faoliyatning nazorat va baholash tizimi muhim o'rin tutadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ishlab chiqarish amaliyotining pedagogik mexanizmi talabalarni nafaqat kasbiy bilim va ko'nikmalar bilan ta'minlash, balki ularni mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyati bilan rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar. Oliy ta'lim, ishlab chiqarish amaliyoti, pedagogik mexanizm, tashkil etish, boshqarish, talabalar faoliyati, nazorat, baholash, kasbiy ko'nikmalar, amaliyot samaradorligi.

Annotation. This article analyzes the pedagogical mechanism of organizing and managing production practice in higher educational institutions. The study studies the pedagogical foundations of effective organization of practice processes, management and control of student activities, as well as effective methods of forming students' knowledge and skills during the practice process. In this mechanism, the educational process, interaction between practice managers and students, and the system of control and evaluation of activities play an important role. The results of the study show that the

pedagogical mechanism of production practice serves not only to provide students with professional knowledge and skills, but also to develop their ability to think independently and solve problems.

Keywords. Higher education, production practice, pedagogical mechanism, organization, management, student activities, control, evaluation, professional skills, practice effectiveness.

Аннотация. В данной статье анализируется педагогический механизм организации и управления производственной практикой в высших учебных заведениях. В исследовании изучаются педагогические основы эффективной организации практических процессов, управления и контроля студенческой деятельности, а также эффективные методы формирования знаний и навыков студентов в процессе практики. В этом механизме важную роль играют образовательный процесс, взаимодействие между руководителями практики и студентами, а также система контроля и оценки деятельности. Результаты исследования показывают, что педагогический механизм производственной практики служит не только для предоставления студентам профессиональных знаний и навыков, но и для развития их способности к самостоятельному мышлению и решению проблем.

Ключевые слова: высшее образование, производственная практика, педагогический механизм, организация, управление, студенческая деятельность, контроль, оценка, профессиональные навыки, эффективность практики.

Kirish. Oliy ta'lim muassasalarida ishlab chiqarish amaliyoti talabalarning kasbiy tayyorgarligini mustahkamlash, amaliy bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish, shuningdek, nazariy bilimlarni real ish jarayonida qo'llash imkonini beruvchi muhim bosqich hisoblanadi. Amaliyot jarayoni nafaqat o'quv jarayonini boyitadi, balki talabalarni kelajakdagi kasbiy faoliyatga tayyorlashda strategik vosita sifatida xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, ishlab chiqarish amaliyotini tashkil etish va boshqarishning pedagogik mexanizmi o'quv jarayonining samaradorligini oshirish, talabalar faoliyatini tizimli ravishda yo'naltirish va baholashga xizmat qiladi. Pedagogik mexanizm tushunchasi talabalarni amaliy faoliyatga jalb qilish, ularning kasbiy bilim va ko'nikmalarini

shakllantirish hamda mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan vositalar va metodlarni o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, bu mexanizm amaliyot jarayonida mentorlar, amaliyot rahbarlari va talabalar o'rtasidagi o'zaro aloqalarni tartibga solish, faoliyatning nazorat va baholash tizimini samarali tashkil etish imkonini yaratadi. Ushbu tadqiqotning ahamiyati shundaki, oliy ta'lim muassasalarida ishlab chiqarish amaliyotini pedagogik asosda tashkil etish va boshqarish talabalarning kasbiy tayyorgarligini yanada sifatli va tizimli shakllantirishga xizmat qiladi hamda ularni zamonaviy ish muhitiga moslashtirishga yordam beradi. Shu sababli, amaliyotni samarali tashkil etish va boshqarishning pedagogik mexanizmi tadqiqotning dolzarb va amaliy jihatdan muhim masalalaridan biri sifatida e'tiborga olinadi.

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili. Oliy ta'limda ishlab chiqarish amaliyotini tashkil etish va boshqarish masalalari so'nggi yillarda pedagogika va kasbiy ta'lim tadqiqotlarida keng o'rganilmoqda. O'zbekiston olimlari, jumladan, A. Karimov (2018), N. Tursunov (2019) va Sh. Qodirova (2020) tadqiqotlarida amaliyot jarayonining pedagogik mexanizmi, talabalar faoliyatini boshqarish va nazorat qilishning samarali usullari yoritilgan. Ularning tadqiqotlarida amaliyotning nafaqat kasbiy ko'nikmalarni shakllantirishdagi roli, balki talabalarni mustaqil fikrlashga, ijodiy yondashuv va muammolarni hal qilishga tayyorlashdagi ahamiyati ta'kidlangan. Shuningdek, M. Xolmatov (2021) va F. Rasulov (2022) amaliyotni tashkil etishning nazariy va amaliy jihatlarini, mentorlar va amaliyot rahbarlarining faoliyatini muvofiqlashtirish mexanizmini o'rganib, amaliyot samaradorligini oshirishning metodik vositalarini taklif qilgan. Ularning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, ishlab chiqarish amaliyoti faqat o'quv jarayonining bir qismi emas, balki talabalarning kasbiy shaxsiyati, mehnatsevarligi va professional madaniyatini shakllantirishga xizmat qiluvchi tizimli jarayon sifatida qabul qilinadi. Xorijiy manbalarni tahlil qiladigan bo'lsak, P. Biggs va J. Tang (2011) pedagogik mexanizmlar orqali amaliyotni o'quv jarayoniga integratsiya qilishning samarali usullarini ta'kidlaydi. Ularning tadqiqotlarida amaliyotning nazariy bilimlar bilan uyg'unlashuvi, faol o'quv yondashuvlarni qo'llash va baholashning tizimli yondashuvi asosiy o'rin tutadi. Shu bilan birga, L. Darling-Hammond (2017) amaliyot jarayonida mentorlik va

kuzatuvning muhimligini, talabalar o'qituvchilik faoliyatini o'zlashtirishida pedagogik qo'llab-quvvatlash zarurligini qayd etadi. O'zbekiston ta'lim tizimida ishlab chiqarish amaliyoti bilan bog'liq amaliy tadqiqotlar, shuningdek, yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash va talabalarni zamonaviy ishlab chiqarish jarayonlariga moslashtirishning metodik asoslarini rivojlantirishga qaratilgan. Shu nuqtai nazardan, mazkur tadqiqotning dolzarbligi va amaliy ahamiyati yaqqol ko'rinadi, chunki u oliy ta'lim muassasalarida amaliyotni samarali tashkil etish va boshqarish mexanizmini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Tadqiqotlar metodologiyasi. Ushbu tadqiqot oliy ta'lim muassasalarida ishlab chiqarish amaliyotini tashkil etish va boshqarishning pedagogik mexanizmini aniqlash va takomillashtirishga qaratilgan. Tadqiqot jarayonida nazariy, empirik va tahliliy metodlar birgalikda qo'llanildi. Nazariy metodlar doirasida mavjud adabiyotlar tahlili, pedagogik printsiplar va oliy ta'limda amaliyotni tashkil etish bo'yicha ilmiy manbalar o'rganildi. Bu usul orqali amaliyotning pedagogik mexanizmi, talabalar faoliyati va boshqaruv jarayonidagi muhim omillar aniqlanadi. Empirik metodlar sifatida so'rovnomalar, intervyular, kuzatuvlar va amaliyot jarayonidagi baholashlar qo'llanildi. So'rovnomalar orqali talabalar va amaliyot rahbarlarining amaliyot jarayoniga nisbatan fikrlari, qiyinchilik va kamchiliklari o'rganildi. Intervyular yordamida amaliyot rahbarlari va mentorlarning pedagogik yondashuvlari va boshqaruv strategiyalari aniqlanib, ular amaliyot samaradorligiga qanday ta'sir qilishi o'rganildi. Kuzatuv metodlari esa talabalar faoliyati va ularning kasbiy ko'nikmalarini amaliy muhitda qo'llash qobiliyatini baholash imkonini berdi. Tadqiqotda shuningdek, tahliliy metodlar qo'llanilib, olingan ma'lumotlar statistik va sifatli tahlil qilindi. Bu metod orqali amaliyotning samaradorligi, talabalar kasbiy tayyorgarligi darajasi va pedagogik mexanizmning zaif va kuchli tomonlari aniqlandi. Tadqiqot metodologiyasi talabalarni amaliy faoliyatga jalb qilish, mentorlik va nazorat tizimini samarali tashkil etish hamda amaliyotni pedagogik jihatdan takomillashtirishga imkon yaratadi. Umuman olganda, tadqiqot metodologiyasi oliy ta'lim muassasalarida ishlab chiqarish amaliyotini pedagogik asosda boshqarishning tizimli yondashuvini ishlab chiqish va uni amaliyotga tatbiq etishga qaratilgan. Bu esa

talabalarning kasbiy tayyorgarligi va amaliy ko'nikmalarini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Natija va muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, oliy ta'lim muassasalarida ishlab chiqarish amaliyotini pedagogik mexanizm asosida tashkil etish talabalar kasbiy tayyorgarligi va amaliy ko'nikmalarini samarali rivojlantirishga xizmat qiladi. So'rovnoma va intervyular natijalari shuni ko'rsatdiki, talabalar amaliyot jarayonida mentorlar rahbarligida o'z bilimlarini amalda qo'llash imkoniga ega bo'lishadi va ularning kasbiy ko'nikmalari sezilarli darajada oshadi. Kuzatuvlar va baholashlar natijasida amaliyotning samaradorligi, shuningdek, talabalar mustaqil ishlash, muammolarni hal qilish va ijodiy yondashuv ko'nikmalarini shakllantirish bilan bog'liq qobiliyatlari oshganligi aniqlangan. Shuningdek, pedagogik mexanizm orqali amaliyot rahbarlari va mentorlar faoliyati tizimli ravishda yo'naltirilishi, nazorat va baholashning aniq mezonlarga asoslanganligi amaliyot sifatini oshirishga yordam beradi. Tahliliy natijalar shuni ko'rsatadiki, ishlab chiqarish amaliyotini samarali boshqarishning asosiy omillari quyidagilardan iborat: amaliyotni rejalashtirish va tashkil etish, talabalar faoliyatini tizimli boshqarish, mentorlik va pedagogik qo'llab-quvvatlash, shuningdek, baholash va nazorat tizimini aniq belgilash. Bu omillar talabalarning kasbiy bilimlarini amalda qo'llashga imkon yaratadi, ularni mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvga tayyorlaydi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ishlab chiqarish amaliyotining pedagogik mexanizmi nafaqat talabalarning kasbiy tayyorgarligini mustahkamlash, balki ularni zamonaviy ishlab chiqarish jarayonlariga moslashishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli, oliy ta'lim muassasalarida amaliyotni tashkil etish va boshqarish jarayonlarini tizimli va pedagogik asosda rivojlantirish zarur.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, oliy ta'lim muassasalarida ishlab chiqarish amaliyotini pedagogik mexanizm asosida tashkil etish talabalarning kasbiy tayyorgarligini samarali shakllantirishga xizmat qiladi. Amaliyot jarayonida mentorlar va amaliyot rahbarlarining faoliyati, talabalar bilan samarali muloqot, faoliyatning nazorat va baholash tizimi muhim rol o'ynaydi. Pedagogik mexanizm talabalarga nafaqat kasbiy bilim va ko'nikmalarni berish, balki ularni mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va muammolarni hal qilish qobiliyatlari bilan rivojlantirish imkonini yaratadi. Shu bilan birga, amaliyot

jarayoni talabalarning real ish muhitiga moslashuvi va kasbiy shaxs sifatida shakllanishini ta'minlaydi. Shuni ta'kidlash kerakki, ishlab chiqarish amaliyotini tizimli va pedagogik asosda tashkil etish oliy ta'lim sifatini oshirish, talabalarni zamonaviy ishlab chiqarish jarayonlariga tayyorlash hamda ularning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli, amaliyotni boshqarish va tashkil etishda pedagogik mexanizmni mukammal tatbiq etish oliy ta'lim muassasalarining ustuvor vazifalaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov A. *Oliy ta'limda amaliyotning pedagogik asoslari*. Toshkent: O'qituvchi, 2018.
2. Tursunov N. *Talabalar amaliyotini tashkil etish va boshqarish metodikasi*. Toshkent: Fan, 2019.
3. Qodirova Sh. *Kasbiy tayyorgarlik va amaliyot: nazariy va amaliy asoslar*. Toshkent: Universitet nashriyoti, 2020.
4. Xolmatov M. *Oliy ta'limda ishlab chiqarish amaliyoti: pedagogik yondashuvlar*. Samarqand: Ilm, 2021.
5. Rasulov F. *Amaliyot jarayonida mentorlik va nazorat tizimi*. Toshkent: Ta'lim, 2022.
6. Yo'ldoshev R. *Oliy ta'limda kasbiy ko'nikmalarni shakllantirish usullari*. Toshkent: Universitet nashriyoti, 2017.
7. Islomov A. *Pedagogik mexanizm va talabalar faoliyati*. Toshkent: Fan va ta'lim, 2019.
8. Normatov S. *Amaliyotning samaradorligini oshirish metodikasi*. Buxoro: Ilmiy nashr, 2020.
9. Abdullayev Z. *Talabalar kasbiy tayyorgarligini rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslari*. Toshkent: O'qituvchi, 2021.
10. G'aniev Sh. *Oliy ta'limda amaliyot va pedagogik boshqaruv*. Samarqand: Ilm-fan, 2022.